
KÖKÉNY FERENC

A HATVANI ÁLLAMRENDŐRSÉG KIRENDELTSÉGÉRŐL ÉS EGY KULTÚRAPÁRTOLÓ RENDŐRPARANCSNOKRÓL

Az első világháború végét követő két év politikai és társadalmi válságokkal terhelt volt. Példaként említhetők a forradalmak, a proletárdiktatúra, a történelmi Magyarország megcsonkítása és a megmaradt területek nagy részének a román hadsereg általi megszállása. Az egész folyamatot létbizonytalanság, társadalmi elégedetlenség és gazdasági problémák, a politikai modellváltások nyomán kialakuló zűrzavar vagy államhatalmi terror, önbíráskodások kísérték. Az első világháborút és az 1918–1919-es forradalmakat követően a közbiztonság romokban hevert. Általános elvárásként jelentkezett az az igény, hogy az államnak a korábbinál erőteljesebben fellépő, jól szervezett rendvédelmi apparátusra van szüksége. A helyzetet jól példázza az a tény, hogy a proletárdiktatúra idején kiszabadult bűnözők ellen több ezer körözést adtak ki, valamint nagy számban jelentettek be eltűnt személyeket. Rögtönítélő bírások elrendelésével kezelték a főbenjáró bűncselekményeket. A betörések, lopások, sikasztások, vesztegetések, a hivatalos hatalommal való visszaélés nagyszámú eseteinek nyomozása, az időszakra jellemző gazdasági jellegű bűncselekmények felderítése, a tüntetések és a különítményesek megfékezése, magának a közrendnek a biztosítása emberfeletti munkát jelentett a rendőrségnek.¹ A rendvédelmi szervek újjászervezésének, modernizálásának fontos eleme volt a Magyar Királyi Államrendőrség megalakítása, amelynek szükségessége már a háborút megelőző évtizedekben érezhető volt. A mai magyar rendőrség jogelődjének, a Magyar Királyi Államrendőrségnek a megszervezésével a vidéki városi, községi önkormányzatok által fenntartott rendőrség államosítása ment végbe a fennálló állapotok kezelésének céljából. A tanulmány nagy vonalakban áttekinti a háború előtti állami és önkormányzati rendőrségek szervezetét, jellemzőit, a már akkoriban beinduló kezdeményezéseket, majd a háborús éveket és a forradalmakat követő újjászervezés, államosítás folyamatát. Hatvanra fókuszálva pedig az államrendőrség kirendeltségének munkáját és az 1920-ban kinevezett kirendeltségvezető, Révász József tevékenységét. Révász József hatvani kirendeltségvezető kiváló szakmai munkájának és a település közéletében betöltött szerepvállalásainak bemutatásával szigorú, következetes, eredményes munkát végző rendőrtisztviselő portréja rajzolódik ki, aki oroszlánrészt vállalt a korabeli Hatvan kulturális életének fellendítésében.

1 *Keserű István: A rendvédelmi szervek újjászervezése és tevékenysége az első világháború és a forradalmak után (1919–1924). Rendvédelmi füzetek 4. (1993) 5. sz. 83–90.*

Állami és önkormányzati rendőrség a dualizmus korában

A kiegyezés előtt nem volt egységes központi közigazgatás és rendőrség, ezért a településeken, városokban az adott helyi hatalomnak alárendelve látták el a rend, a közrend biztosítását. Korábbi századokból fennmaradt szabályozások rendelkeztek az adott település rendjének fenntartásáról, a város törvényeinek betartatásáról, a bűnözők előállításáról és a tűzrendészeti szabályokról, mint például az 1586-os egri fertálymesterei és tizedesi utasítás. A települések utcái, részei tizedesek, utcakapitányok, fertálymesterek alá tartoztak, akik hivatali jogkörrel rendelkeztek. Tisztségüket választással nyerték el. Egerhez hasonlóan más városokban is így működött a rendszer, de a fennmaradt szabályzatok érthető módon leképezték az adott települések helyi viszonyait.²

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején szervezeti vonatkozásban szemléletváltás következett be. Érdemes megemlíteni, hogy a nemzetőrség alapvetően rendvédelmi szervezetként jött létre.³ 1849 tavaszán Szemere Bertalan belügyminiszterként egy központi irányítású, egységes rendvédelemben gondolkodott. Az előző évben szerzett tapasztalatok, a budai és a pesti városkapitányságok működésével párhuzamosan felállított rendőri hivatal tevékenysége mint követendő példa nyomán 1849. június 8-án elrendelte az állami rendőri felügyelőségek felállítását. Az országot 24 rendőri kerületre osztotta, amelyek élén rendőri felügyelők álltak volna.⁴ A rendszer tényleges kiépítésére a szabadságharc bukása miatt nem volt lehetőség.

A forradalom és szabadságharc leverését követő időszakot sajátos állapot jellemezte, amikor a megszálló haderő felszámolta a magyar rendvédelmet. Birodalmi rendvédelmi rendszert alakított ki, amely, ismerve a szabadságharc leverése utáni időszakot, nem a magyar törvények és érdekek szerint működött. A szabadságharc idején szerveződő modell, majd az önkényuralom rendvédelmi rendszere tanulságként szolgált a kiegyezést követő dualista korszak rendvédelmi rendszerének kialakítása kapcsán.

A neoabszolutizmus időszakának rendvédelmi rendszerét érthető módon nem kívánták másolni, ezért az 1848–49-es állapotokat tekintették kiindulópontnak. Magyarországon így lehetőség nyílt arra, hogy saját rendészeti igazgatás jöjjön létre. A rendfenntartás két fő pilléren nyugodott: A rendőrségen és a csendőrségen. Ez alapvetően az osztrák oldalon is így volt. A két szervezetet kiegészítették kisebb, különleges szervek, mint a Magyar Királyi Pénzügyőrség

2 *Sallai János*: A municipális rendőrségektől a centralizált, állami rendőrséig. Rendőrségi Tanulmányok 3. (2020) különszám 8–9.

3 A nemzetőrséggel mint rendfenntartó szervezettel egy hazai nagyszámú, a bécsi Hadügyminisztériumtól független fegyveres erő jelent meg. Részt vettek a pozsonyi és pesti antiszemita zavargások felszámolásában és a vidéken fellángoló parasztmozgalmak letörésében. Idővel tábori szolgálatra osztották be őket, például a délvidéki szerb lázadás és a Jellašić horvát bán által szervezett agresszió kezelésére. Kimondott harctéri alkalmazásuk nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

4 *Parádi József*: A magyar rendvédelem története. Bp. 1996. 54.

és vámhivatalok, a Magyar Királyi Koronaőrség és a Képviselőházi Őrség, illetve a büntetés-végrehajtás intézménye.

A kiegyezés utáni polgári Magyarország rendőrsége két nagy csoportra oszlott, állami és önkormányzati rendőrségekre.

Az önkormányzat által fenntartott és irányított rendőrséget a törvényhatósági jogú és a rendezett tanácsú városok hozták létre, így az ország rendőrségeinek gerincét képezték. Munkájukba a belügyminiszter az önkormányzaton keresztül szólhatott bele. Az önkormányzati rendőrségekhez tartoztak még a mező- és éjjeliőrök, helyenként a tűzoltóegyletek is, valamint egyéb területeken is eljártak, a helyi igények szerint a piaci, hegyi, vásári, építészeti és közegészségi vonatkozású ügyekben.⁵ A kisebb községekben csak elvétve akadt rendőrség. Ahol mégis voltak, azok létszáma többnyire 10 fő alatt maradt, gyakorlatilag rendőrőrsként működtek. Az őrsők fenntartási költségeit a kisebb települések önkormányzatai nem tudták finanszírozni. Jelen tanulmány nem vizsgálja a csendőrség szerepkörét, de óhatatlanul felmerül a vidéki települések, városok, községek, falvak közrendjében való közreműködésük. A falvakban a csendőrség látott el közbiztonsági szolgálatot, a törvényhatósági jogú városokban pedig a helyi rendőrség. A városok, ha szükség volt rá, egy külön megállapodással a csendőrséget kérték fel a külterületek rendjének őrzésére.

Az állam által fenntartott és irányított rendőrségek közé tartozott a fővárosi, a Magyar Királyi Határrendőrség és a Fiumei Rendőrség. Az állami fenntartású rendőrségek olyan területeken működtek, amelyek kiemelt fontossággal bírtak a lakosságszám, a tulajdoni viszonyok és egyéb más jellemzők miatt.⁶

A fővárosi rendőrség megalakításának a lehetőségét Pest, Buda, Óbuda és a Margitsziget egyesítése révén létrehozott Budapest teremtette meg.⁷ „A fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam »fővárosi rendőrség« neve alatt saját közegei által kezeli.”⁸ A törvény megszületését követő egyeztetések után a gyakorlati megvalósítás a Belügyminisztériumon keresztül 1873-ban történt. A feladatokról, hatáskörökről szóló XXI-es törvény több éven keresztül zajló szakmai viták, egyeztetések után 1881-ben született meg a Budapest fővárosi rendőrségről, amely a belügyminiszter alá tartozott.⁹

Az állami rendőrségek elit csoportot alkottak a magyarországi rendőrségek között. A személyi állomány képzettsége, felszerelése, ellátása és a

5 Lásd az 1871. évi XVIII. törvénycikket a községek rendezéséről: 22. § és a 23. §. A rendezett jogú városok esetében a 22-es § mellett a 23. § a) pontja bővíti azok feladatkörét a helyi sajátosságokra kitérve.

6 A Magyar Királyság államhatára őrzésének hatékonysága kiemelt fontossággal bírt az állam számára. A rohamosan fejlődő, lakosságszámban növekvő főváros, valamint Fiume mint határváros a kivándorlás, később a visszavándorlás miatt előállt helyzet következtében közbiztonsági szempontból volt fontos.

7 Az 1872. évi XXXVI. törvénycikk. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.

8 Az 1872. évi XXXVI. törvénycikk. 20. §

9 Az 1881. évi XXI. törvénycikk.

bűnfelderítési mutatóik miatt követendő mintát jelentettek az önkormányzati rendőrségek számára.

A rendőrséget fenntartó városok, községek büdzsétől függött a rendőrök fizetése, ellátmánya. Jelentős eltérések voltak mind felszerelés, mind fizetések tekintetében. A rossz állapotokra példa a gyorsan fejlődő néhai mezőváros, Hatvan, amely a dualizmus idején nagyközségi keretek között működött. A településen 4 községi rendőr látta el a szolgálatot, valamint 6 mezőőr tartozott a rendőrbiztos irányítása alá. A négy községi rendőr közül kettő tűzoltói feladatokkal is meg volt bízva. A rendőrök szolgálatban hordott ruháját sem lehetett egyenruhának hívni. A két, kimondottan közrenddel foglalkozó rendőr közül az egyik sárga, a másik fekete nadrágban járt.¹⁰ 1905-ben az alacsony bérezés miatt sztrájkba is léptek.¹¹ A hatvani példa alapján feltételezhető, hogy az alacsony fizetés, a kis létszámú őrsök és a szabályozatlan vagy részlegesen szabályozott feladatkörök jellemzőek voltak más településeknél is.

Endrődy Géza Gyula város rendőrkapitánya volt 1898-tól haláláig. A mindennapi munkája mellett a rendőrség és rendészet szervezeti kérdéseivel is foglalkozott. Ennek eredményeként adta ki a magyarországi rendőrségről szóló munkáját.¹² Győrben a rendőrök a fővárosi kollégákhoz hasonlóan egységes egyenruhát hordtak, és szolgálati nyugdíj is megillette őket. Selmezbánya, Losonc, Kecskemét esetében is szervezettségről, alapos feladatellátásról írt. Losonc esetében kiemelkedő fizetésről számolt be. Körmeöbányán az előbbiekkal ellentétben szervezetlenség volt jellemző, Kassán pedig egy őrmester leváltása miatt rendőri lázadás történt, amelyet a csendőrséggel kellett leveretni. Endrődy az alábbi megjegyzést tette a kassai állapotokról: *„Alig van város, melynek rendőrsége oly korrumpált, fegyelmezetlen és elhanyagolt lett volna, mint a kassai.”*

Összességében az önkormányzati rendőrségek működéséről vegyes kép alakult ki, amelyről a következőket írta: *„Az állandó bizonytalanság, a hatalmi viszonyok folyamatos változása meglazítja a viszonyt az uralkodó és alattvaló között, amaz nem fordít elég gondot az uralma alatt lévő területre, állandó üdvös kormányzati tevékenység nincs, alig van némi igazságszolgáltatás, a személy és vagyon biztossága ismeretlen, ziláltság, fejletlenség, nyomorultság mindenütt, az alattvalók pedig megszokják a kormányzat gondoskodásának hiányát.”¹³*

A dualizmus kori, hazai rendvédelem alapvetően decentralizált volt, összhangban a közigazgatás helyzetével. A vidéki rendőrkapitányok, szakírók

10 Hatvan és Vidéke, 1906. április 15.

11 Hatvan és Vidéke, 1905. június 11.

12 Endrődy Géza: Magyarország rendőrsége az államosítás előtt. Gyula 1898.

13 Az egyes városok és a vidéki rendőrség állapotai kapcsán Endrődy Géza könyve forrásként szolgált a dualizmus kori önkormányzati rendőrségek tevékenységének elemzéséhez: Sallai János: A sokszínű rendőrségtől az állami rendőrségig (Különös tekintettel Miskolczi László és Réde[i] Miklós elképzeléseire). In: Megvalósult szükségyszerűség. Az állami rendőrség megszervezése, Rendészettörténeti tanulmányok III. Szerk. Jámbor Orsolya Ilona – Tarján G. Gábor. Bp. 2020. 79. <http://real.mtak.hu/133833/1/rendtorttan3.pdf>, letöltés 2021. dec. 6.

könyvei, tanulmányai, az általuk összehívott szakmai tanácskozások, konferenciák rendre jelezték a decentralizált rendvédelem problematikusságát, a közbiztonsági helyzet tarthatatlanságát. Nékán Ede, gyöngyösi kapitány, Hegedűs Sándor, Szilágysomlyó főkapitánya, Rédey Miklós, Miskolczi László, Dorning Henrik munkájukkal vitték előre az államosítás ügyét.

Az 1893. március 5-én tartott kongresszuson Hegedűs Sándor szilágysomlyói főkapitány helyzetleírása és megoldási elképzelései alapján egy felirati javaslatot fogadtak el. A főkapitány érzékletes helyzetelemzése mutatja, hogy a rendőrség államosítása lenne a célravezető: *„...Jelenlegi közigazgatásunk hiányai között csaknem első helyen áll a közbiztonság rendezetlen állapota a vidéken. A napi sajtó elég bizonyítékot szolgáltat arra, hogy mily nagy mértékben szaporodtak fel a tervszerűen véghezvitt bűntények; az apróbb lopások, csalások, személyes vagyonszolgálat ellen irányított merényletek, a tulajdon elleni kihágások pedig, melyeknek bizonyítékát a mindinkább felhalmozott iratsomagok képezik, elszomorító képét nyújtják a közerkölcsök hanyatlásának, az eszközökben nem válogató szerzési vágyának, mely bűnös hajlamoknak nagyon kényelmes utat nyit Magyarország városi és községi rendőrségének fejletlen állapota, mely jelenlegi szervezetében a kor által túlélte, eszközeiben szegény, a reális élet követelményeivel szemben tehetetlen s így gyökeres reformokra szorul.”*¹⁴

Beszédében kitért a személyi állomány csekély számára és arra az állandósuló jelenségre, ami gátolja a terepi munkát: *„...A legtöbb vidéki városban, melyeknek a lakossága 10-20 ezerre tehető, a rendőrséget egy rendőrkapitány vezetése alatt 1-2 hivatalnok képezi, kik mindennemű írásbeli munkával túlhalmozva vannak, melyeket a tanács s a polgármester szabad tetszése, régi városi statútumok minden okszerűség és rendszer nélkül, a rendőrség munkakörébe utaltak s melyek alig fele részben tartoznak a közrendészet ügyköréhez, sok esetben pedig a természetüknél fogva épen a rendőrségi hatáskörhöz tartozó ügyek onnan elvonattak. Ez a testület aztán, mely rendőrkapitányi hivatal címet visel, s így önálló jelleget mutat, csak színleg az. Mert bár a rendőrkapitány élethossziglan való kinevezésével annak a magánérdek és személyektől való függetlenítése céloztatott, rendelkezéseit, működését megbéníthatja a polgármester, a tanács, valamint a közgyűlés is. Az alárendelt rendőrtisztviselők, alkapitányok, rendőrbiztosok stb. sorsa – kik közgyűlésen választatnak – meg éppen tarthatatlan; nekik kell a közönség kegyéhez, helyi oligarchákhoz és érdekeikhez alkalmazkodniuk...”*¹⁵

A régi vita a municipalisták és a centralisták között ezen a téren is terítékre került. Az országban bekövetkező társadalmi, gazdasági változások nyomán kialakult közrendvédelmi igények is egy egységes szakmai vezetés irányát vetítették előre.

Maradva a rendvédelem ügyénél, 1912-ben a büntetőjogász végzettségű, budapesti rendőrfőkapitány-helyettes, dr. Pekáry Ferenc irányításával a

14 Tisza Miksa: Magyarország rendőrségének története. Pécs 1925. 191.

15 Uo. 192–193.

Belügyminisztériumban szerveződött egy új osztály, amelynek feladata a rendőrség államosításának előkészítése volt.

A törvényjavaslat elfogadása nehézségekbe ütközött, mivel a már említett, régóta folyó municipalista és centrista vita része lett. Az utolsó két békeévben pedig a háborús viszonyoknak való megfelelés előkészítése folyt. A szakemberek rövid ideig tartó kivételes helyzetre számítottak. Helyette hosszú távú kivételes hatalom gyakorlására került sor. A rendvédelmi testületek személyi állományának harcképesebb része bevonult katonának, helyettük a rendfenn-tartásban járatlan személyeket vettek fel. Közben a háborús viszonyok olyan helyzeteket, új problémákat hoztak elő, amelyeket nem tudtak megoldani.

Dr. Wekerle Sándor miniszterelnök ugyan az 1918. év nyarán betervezte a rendőrség államosítására vonatkozó törvényjavaslatot, azonban levették a napirendről, mert némi kiegészítésre szorult, amelyre már nem volt idő, néhány hét múlva bekövetkezett az összeomlás. Az országnak a legválságosabb időben nem volt központi irányítás alatt lévő állami rendőrsége.¹⁶

A Magyar Királyi Államrendőrség megalakulása és szervezeti struktúrájának főbb jellemzői

Az 1918 utolsó hónapjaitól 1919 augusztusáig tartó – forradalmi és ellenforradalmi kísérletekkel zsúfolt – időszak igen eseménydús volt.

A háború végét követő időszak rendvédelme a kialakult körülményeknek köszönhetően nem állt a helyzet magaslatán. Az egymást követő kormányok nem tudtak megbirkózni azon problémák sorával, amelyeknek az egyik következménye a közrend jelentős romlása volt. Míg a nemzetiségi területeken etnikai jelleget öltöttek a zavargások, a magyar területeken történő bűncselekmények, zendülések, garázdaság, önbíráskodások elharapódzása következtében a helyi közigazgatás és az alájuk tartozó rendfenntartó testületek nem tudtak úrrá lenni a kialakult állapotokon. A bűnelkövetők nyilvánvalóan a tehetősebbek vagyonaiban tettek kárt, illetve a célpontok a korábbi közigazgatást képviselő tisztviselők családjai voltak. Az antiszemita irányultság a garázdaság kapcsán szerte az országban jellemző volt, mivel a sokat nélkülözött rétegek a tehetősebb zsidókat tartották felelősnek az életszínvonaluk romlásáért.

Az 1919. március 21. után hatalomra jutott proletárdiktatúra rendszere, a Tanácsköztársaság egy új rendfenntartó erőt, a Vörös Őrséget létrehozva úrrá lett az előbb említett állapotokon. Ez a testület azonban nem a magyar hagyományokból nőtt ki. A szovjet típusú rendfenntartó rendszer bevezetését terrorcselekmények kísérték, amelyeket politikai alapon különítményekkel végeztek el. Dr. Váry Albert királyi koronaügyész-helyettes a kapott adatok birtokában egy részletes összeállítást közölt, amelynek előszavában az alábbiak szerint fogalmazott: „A négy és félhónapos rémuralom alatt 590 egyént gyilkoltak

16 Uo. 259.

le nagyobb részt teljesen ártatlanul. Egymaga Szamuely Tibor száznál több ártatlan polgárt gyilkoltatott le. Ez a szám és névsor azonban nem teljes. Hiányzanak az adatok azokról a területekről, a melyek időközben elszakítottak. Nincsenek benne azok sem, akik kétségbeesésükben öngyilkosok lettek vagy a szenvedett bántalmazás és fogva tartás folytán utóbb elhaltak. Végre nem volt megállapítható azoknak a szerencsétleneknek száma sem, kiket egyes vörös parancsnokok a harctéren a vörös hadsereg kebelében kivégeztettek.”¹⁷

A rövid életű szovjet típusú berendezkedés után pedig következett a közrend helyreállítása, amely szintén nem volt mentes a kíméletlen módszerektől, és azok törvényessége is vitatható. Dr. Váry Albert koronaügyész-helyettes egy másik munkájában a megtorlásokról a következőképpen nyilatkozik: „Ez a paramilitáris erőszakhullám részben talán válasz volt a tanácskormány hasonlóan erőszakos, opresszív intézkedéseire, részben az egyes egyéni eseteket csupán a személyes bosszú, a vesztes háború miatti bűnbakképzés pszichózisa, illetve nem egyszer pusztán az anyagi haszonszerzés lehetősége motiválta.”¹⁸

A háborút követő időszakban történelemből kiindulva nem volt kérdés a magyarországi rendőrségek egységes, központi irányításának ügye. A magyarországi rendőrségeket az 1919. október 1-jén kihirdetett 5047:1919 rendelettel államosították.¹⁹ A rendeletet a nemzetgyűlés 1920-ban emelte törvényerőre.

Létrejött az új Magyar Királyi Állami Rendőrség, egységes fegyverzettel, egyenruházattal. A személyi állomány képzését tekintve szintén homogén volt. A Magyar Királyi Államrendőrség csúcsszerve az országos rendőr-főkapitányság volt, amely alá tartoztak a rendőr-főkapitányságok. Hatósági illetőségük megegyezett a Magyar Királyi Csendőrség működési területével, illetve a honvédkerületekkel. A rendőr-főkapitányságok alá pedig a városi rendőrkapitányságok tartoztak. Az országos főkapitányi tisztséget nem töltötték be, helyette a Belügyminisztériumon belül működő rendőri osztály látta el a testület irányítását.²⁰

Az ország területén összesen hét főkapitányság jött létre, amelyek alá a városi rendőrkapitányságok tartoztak. Idővel a miskolci és a pécsi főkapitányságokat megszüntették.

1932. január 1-től a 6.500/1931. M. E. rendelet alapján összevonták a megmaradt vidéki rendőr-főkapitányságokat, Budapest székhellyel. Így végül két

17 Váry Albert: A vörös uralom áldozatai Magyarországon. Vác 1922. 1.

18 Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna-Tisza közén zajlott eseményeiről, 1922. Közreadja Kántás Balázs. Bp. 2020. 4.

19 A magyar kormány 1919. évi 5.047. M.E. számú rendelete, a rendőrség államosításáról. https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1919/?pg=865&layout=s&query=A%20magyar%20korm%C3%A1ny%201919.%20%C3%A9vi%205.047.%20M.%20E.%20sz%C3%A1m%C3%BA%20%20rendelete, letöltés 2021. dec. 16.

20 Budapest, Miskolc, Székesfehérvár, Szombathely, Debrecen, Szeged, Pécs. Parádi József: A magyar rendvédelem 1919–1941. Rendvédelem-történeti Füzetek 27. (2017) 54. szám. 60.

rendőr-főkapitányság maradt Magyarországon, a vidéki és a budapesti.²¹ A vidéki főkapitányságok pedig „körzeti szemlélődőközpontokká” váltak, élükön a volt főkapitányokkal, akik a fővárosban működő vidéki rendőrfőkapitány helyettesei lettek. A testület neve pedig Magyar Királyi Rendőrség lett.

A trianoni Magyarország területén összesen 68 városi rendőrkapitányság és határszéli kirendeltség működött 1938-ban. A teljes állomány létszáma 12.000 fő volt. A terület-visszacsatolások után az országban 123 vidéki városi rendőrkapitányság működött.²²

Az állomány vezetésére a tisztikar volt hivatott, amelynek a tagjai az érettségi bizonyítványt vagy diplomát igénylő beosztásokat töltötték be, mint a fogalmazók és a tanácsosok. Az alsóbb fizetési osztályba tartoztak az érettségivel rendelkező őrszolgálati és detektívfelügyelők, valamint a detektívek. A közrendvédelmi feladatokat ellátók az elemi iskolával rendelkező őrszolgálatosok voltak. Kialakultak a rendőri, nyomozói tevékenységet támogató, háttérmunkát végző szakok is, a „számvevőségi” szak, a „kezelői” szak és az „orvosi” szak. Az elnevezésükből adódóan lehet tudni, hogy gazdálkodási, irattárosi és hatósági orvosi tevékenységekről van szó. Az utóbbi esetében egyetemi végzettség volt a követelmény, míg az első kettőnél az érettségi. Az állományon belüli megoszlás a következő volt: 5-5%-ot tettek ki a tisztek, a detektívek és a különböző háttértevékenységet végző „szakok” munkatársai, a maradék 85%-ot pedig az őrszolgálatosok alkották.²³

A rangok pedig, mivel fegyveres polgári szervről volt szó, nem katonai rangfokok voltak, hanem testületiek. Néhány példa a teljesség igénye nélkül: Főkapitány, főkapitány-helyettes, rendőr főtanácsos, rendőr tanácsos, rendőrkapitány, rendőr főfelügyelő, rendőr felügyelő, rendőr fogalmazó, rendőr segédfogalmazó, rendőr fogalmazó gyakornok, képesített rendőr, próbarendőr.²⁴

A rendőrség tevékenysége, annak munkaterületenként való elosztása hasonló volt a háború előttihez. A detektívek nyomozómunkát végeztek, a szolgálatosok a közrendvédelmi feladatokat látták el, a fogalmazók és a felügyelők közösen foglalkoztak igazgatásrendészeti feladatokkal.

Az I. világháborút követő rendszerváltozások után az első pillanatoktól kezdve az addig évtizedekig tartó szakmai tanácskozásokkal, helyzetelemzésekkel, tanulmányokkal, vitákkal és a lassú törvényalkotási folyamattal szemben újra napirendre került a rendőrség államosításának ügye. 1921-re, ha nem is minden részletében, de a folyamat lezajlott, az azt követő években pedig a szervezés és átalakítás további lépéseivel létrejött az egységes, központosított magyar rendőrség, megvalósult az elődök elképzelése.

21 A m. kir. minisztérium 1931. évi 6.500. M.E. számú rendelete, a m. kir. rendőrség szervezeti változásairól. https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1931/?pg=1632&layout=s, letöltés 2021.dec. 16.

22 *Parádi J.*: A magyar rendvédelem története 1919–1941 i. m. 60–61.

23 Uo. 61.

24 Uo. 81–82.

A hatvani államrendőrség tevékenységéről és egy kultúrapártoló rendőrpáncsnokról

A dualizmus önkormányzati rendőrségeinek működéséről, problematikájáról és ezen belül a hatvani rendőrség állapotáról, nehézségeiről árulkodó sorok jelen tanulmány elején már szerepeltek. Eszerint 4 községi rendőr, valamint 6 mezőőr tartozott a rendőrbiztos alá. A 4 rendőrből kettőnek tűzoltói teendőket is el kellett látnia. A másik két kimondottan a közrend fenntartásával foglalkozónak a ruházatára nem lehetett azt mondani, hogy jellegzetes egyenruháról volt szó, mivel az egyik sárga, a másik fekete nadrágban teljesített szolgálatot. A helyi rendőrség 1905-ben az alacsony bérek miatt sztrájkba is lépett. Ennek a kis létszámú rendőrségnek rendkívül szerteágazó – a község közbiztonságán túlmenően a közegészségügyet, közlekedést, kereskedelmet stb. érintő – feladatköre volt.

A volt mezőváros, valójában városi jellemzőkkel bíró község növekvő lakosságszáma és gazdasági fejlődése igényelt volna egy jól fizetett, nagyobb létszámú rendőrséget. A település lakossága 1888-ban 4.877 fő, 1900-ban 9.707 fő, 1910-ben pedig 12.097 fő volt. Ráadásul vasúti csomópontként nagyszámú átutazó, illetve átszálló utasforgalma volt. Cukorgyár, téglagyár, palagyár, gőzmalmok, nyomdák üzemeltek itt. 1883-tól járási központtá vált, járásbíróssággal, új iskolákkal.²⁵ Hatvanban sem volt kielégítő a kis létszámú rendőrség működése, hasonlóan az ország más településeihez. A megoldás váratott magára. Hatvan is megszenvedte a világháborús éveket és az azt követő átmeneti, zűrzavaros időszakot. Volt egy néhány hónapos időszak a község életében, amikor 1919 januárjától néhány hónapon keresztül az akkoriban demoralizálódott katonaság egyik, a fegyelmet továbbra is megtartó alakulata, az iglói géppuskástanfolyam volt a városba szállásolva. Amíg azokban a hónapokban gyakoriak voltak a zavargások, katonazendülések és rendbontások más városokban, Hatvanban ők vigyázták a rendet, kiegészítve az éppen „aktuális” helyi rendőrséget.²⁶

Hatvan várossá alakulásának lehetősége többször is felmerült, de még az 1920-as években sem sikerült a településen belül egyezsége jutni a kérdésben.²⁷ Az államrendőrség helyi kirendeltségének létrejöttét viszont nem aka-

25 *Németi Gábor*: „A boldog békeidők”. Hatvan a dualizmus időszakában 1867–1914. Hatvan 1999. 5–6.

26 *Kökény Ferenc*: Ágyúval a kastély ellen. Ellenforradalmi kísérlet Hatvanban. In: Régióink Története II. Vörös és fehér. Társadalmi-politikai átmenetek Északkelet-Magyarországon a 19-20. század fordulójától. Szerk. Berecz Anita – Gál Máté – Péterffy Gergely. Eger 2020. 139–154.

27 A város tehetősebb polgárai egyben virilisták, aggódtak, hogy a rendezett tanácsú várossá válás költségeit nekik mint a legnagyobb adófizetőknek kell állniuk. A képviselőtestület az ő befolyásuk miatt ebben a kérdésben nem állt ki egységesen a várossá válás ügyében. *Nagy Nándor*: Hatvan várossá nyilvánítása 1945-ben. In: *Agria XLI. Az egri Dobó István Vármúzeum évkönyve*. Szerk. Petercsák Tivadar – Veres Gábor. Eger 2005. 259.

dályozta semmi. De arra az ismert okok miatt várni kellett. Várkony Sándor községi főjegyző, aki lelkesen pártolta a települések, köztük a községek közigazgatási helyzetének fejlődését, még a háborús években bizton számított arra, hogy a rendőrségek államosításával és annak következményével egy hatvani államrendőrségi kirendeltséggel a település presztízse növekedni fog.

A háborús évek és az azt követő időszak utáni állapotokról, valamint az államrendőrség hatvani kirendeltségének igényéről a helyi média is cikkezett:

„...Hatvanban az utóbbi időben annyira elszaporodtak a lopások és betörések, hogy ennek megakadályozására feltétlenül szükséges volna, hogy az államrendőrség nálunk is minél előbb kezdje meg rendfenntartó munkáját. A csendőrség és községi rendőrség úgyszólván tehetetlen a napirenden lévő betörésekkel szemben, mert kevesen vannak s rengeteg dolguk folytán nem tudják a nyomozásokat lefolytatni ...”²⁸

„...Porlepte főutunkon végig száguldozó autók menetsebessége a város területén feltétlenül korlátozandó, mert egy-egy ily jármű átvonulásakor porfellegek lepik el a várost, ami káros az közegészségre. Ezt a rendőrség figyelmébe ajánljuk.”²⁹

Hatvanban kisebb szervezetet igénylő kirendeltséget hoztak létre. A hatvani kirendeltség megszervezésével és vezetésével Révász József egri rendőrfogalmazót bízták meg.

1920. augusztus 2-án megtörtént az ünnepélyes bevonulás a vasútállomásról a főtérre. Révász József fogalmazó vezetésével 30 fő érkezett, hogy elfoglalja szolgálati helyét, és új korszakot nyisson a település rendvédelmi történetében. A kirendeltség egyelőre a községháza épületében működött. Hogy az állomány és a lakosság közeledését elősegítsék, a város vezetősége rendőrnapot szervezett, amelyet adományok gyűjtésére is felhasználtak a rendőralap javára. Az est egyik váratlan fellépője maga Révász József volt, aki magyar nótákkal szórakoztatta az összegyűlt vendégsereget.³⁰ A hatvaniak ekkor még nem sejtették, hogy a dalos kedvű rendőrpáncsnok az elkövetkezendő években milyen igyekezettel fog részt venni a település kulturális életében. A szolgálatos rendőrök eleinte gyalogosan járták a település utcáit, majd idővel kerékpárral.

A kirendeltség vezetője a bűnüldözés mellett a lakosság rendszeretetre való szoktatását is fontosnak tartotta. Az előbbieken a hatvani állapotokról idézett cikkrészletek is igazolják a rend iránti igényt. Tény, hogy az 1920-as évek elején a rendvédelmi szervek komoly erőfeszítéseket tettek, hogy az elharapódzó bűneseteket felderítsék, az elkövetőket elfogják, és a közrendet megnyugtató szintre hozzák, amihez a lakosság közreműködésére is szükség volt. A szigor és

28 Hatvan és Járása, 1920. június 20.

29 Hatvani Hírlap, 1920. július 25.

30 Az első hatvani rendőrnapról bővebben: *Nagy Nándor*: Az 1920. évi hatvani rendőrnapp. <https://hatvantortenete.blog.hu/2010/09/04/1920rendornap>, letöltés 2021. dec. 22.

a rend nem mindenkinek tetszett.³¹ A rendőrség fenntartásához is hozzá kellett járulnia a községnek, ezért annak ellenére, hogy a rendfenntartás tekintetében biztató folyamatok voltak, 1922-ben a képviselőtestület a Belügyminisztérium irányába intézett egy kérést, miszerint a településnek nincs szüksége a nagyszámú, akkor már 68 fővel működő rendőrségre.³² Mint ahogy várható volt, a Belügyminisztérium elutasította az indítványt, hivatkozva arra, hogy Hatvan annak idején maga kérte, hogy legyen állandó, önálló rendőrsége.³³ A vita évekig eltartott. 1928-ban a község képviselőtestülete heves disputát folytatott, hogy kell-e Hatvannak államrendőrségi kirendeltség. A csendőrség a környező települések rendjét vigyázta, és voltak olyan vélemények, hogy a csendőrök jelenléte elegendő a közrend fenntartására. A kirendeltség megalapítását követően voltak hatásköri viták a csendőrséggel, de egy belügyminiszteri egyeztető tárgyaláson megszületett a megegyezés, miszerint a csendőrségnek Hatvan külterülete és a környező települések közrendje felett van jogosultsága.³⁴

A nagy létszámú rendőrség elhelyezése is gond volt, végül 1932-ben elkészült a többemeletes épület, amelyet a helyiek rendőrpalotának neveztek. A beköltöző állomány ekkorra 75 főt számlált. A testület élén egy tanácsos³⁵ állt, alatta három fogalmazó dolgozott, egy felügyelő és három detektív is tartozott a hatvani kirendeltséghez.³⁶ 1938-ban a hatvani kirendeltségből kapitányság lett.

A hatvani államrendőrségi kirendeltség tevékenysége során 1924-ben részt vett egy illegális szakszervezeti sejt felszámolásában, amely a MÁV hatvani vasutasai közül szerveződött.³⁷ Szintén 1924-ben a hatvani cipészek szakszervezetének magasabb bérekért indítandó sztrájkját³⁸ sikerült megakadályozniuk. 1927-ben a magyarországi kommunisták pártkezdeményezésnek, a Magyarországi Munkáspártnak a hatvani csoportját számolták fel.³⁹

Hozzá kell tenni, hogy a törvényesen működő szociáldemokrata párt hatvani tagságából többekkel is jó viszonyt tartottak fenn. Ami viszont nem volt törvényes, az ellen fel kellett lépniük.

31 A hatvani házaknál tűz ellen készenlétben 2 hektoliter vizet, létrát, egy tűzcsapot és 2 darab vödöröt kellett tartani. A házak előtti járdaszakasz, valamint a kocs út felének tisztán tartása is a tulajdonos feladata volt. A járdára tilos volt kerékpárral felmenni, és nem szabadott tragacsot tolni. Hatvani Arcképcsarnok. Szerk. Némethi Gábor et al. Hatvan 2007. 132.

32 Uo. 132.

33 Uo. 132.

34 Uo. 132.

35 Révész Józsefet rendőrtanácsossá nevezték ki, 1929. október 24-én. Hatvani Újság, 1929. október 27.

36 Hatvani Arcképcsarnok i. m. 133.

37 *Némethi Gábor*: A hatvani rendőrség története 1948-ig. Hatvani Kalendárium. Szerk. Bacsa Tibor. Hatvan 2007. 85–86.

38 Uo. 87.; illetve Dr. Bonta Bertalan visszaemlékezése. Integrált Könyvtár és Muzeális Gyűjtemény (a továbbiakban: IKMGY) Történeti gyűjteménye T. 72.63.1

39 Juhász József visszaemlékezése, IKMGY Történeti gyűjteménye T. 72.78.1

A Népszava 1925. augusztus 8-i keltezéssel írt beszámolója a Gömbös-féle fajvédők vérbe fulladó választási randalírozásáról adott hírt olvasóinak, miszerint a kocsmatúrába fulladó lelkes és egyben ittas fajvédők összeverekedtek a hazafelé tartó vasutasokkal, majd a kikerülő rendőrökkel is csatáztak. A rendőrök a részeges, vérgőzös társulatot nehezen fékezték meg.⁴⁰

Szálasi Ferenc 1935-ös Hatvan járására kiterjedő kampányát hivatalból akadályozta Révász József.⁴¹

A hatvani államrendőrség nemcsak politikai jellegű ügyekben járt el, hanem egyéb, hatáskörébe tartozó igazgatási, hatósági feladatok kapcsán kezelt ügyszáma is kiemelkedő volt.

Az 1923-as vármegyei főszolgabírói jelentése szerint a hatvani főszolgabírói hivatal és hatvani államrendőrség ügykezelése kiemelkedő volt. A kihágások számában mutatkozó nagy emelkedésnek az oka a hatvani államrendőrségi kirendeltség intenzív tevékenysége volt. A nagy létszámú őrszemélyzet az elkövetett kihágások túlnyomó részét felderítette. Kihágások tekintetében a hatvani sikeres lezárású ügyek száma 1923-ban 1598 ügy volt. Az egri kihágási ügyszám 1120, az összes többi járási szolgabírói hivatal 1000 alatti ügyszámban rendelkezett.⁴²

A számok tekintetében feltételezhető, hogy az okok egyike, hogy a magas létszámú hatvani rendőrség következetes szakmai vezetéssel sikeres munkát végzett.

Az 1920-as hatvani rendőrnapi egyik főszereplőjeként Révász József rendőrségi fogalmazó mutatkozott be a hatvaniaknak mint jó torkú énekes, akinek szakmai teljesítenyét feljebbvalói és a település vezetése az eltelt évek során elismerték. Idővel kiderült, hogy szereti a kultúrát, és szívesen beleássa magát a múlt történéseibe, publikál, leletet ment, magángyűjteményéből múzeumot alapít, valamint mecénásként is ismerik. A meglehetősen színes, sokoldalú egyéniség életútja és hatvani szereplése nyomot hagyott a kortársakban.

Dr. Révász József Füzesabonyban született 1890. október 4-én. Az egri ciszterciekhez járt, és ott érettségizett. Tanulmányai mellett az iskolai színjátszókör tagjaként több színdarabban is szerepelt.⁴³ Mégsem színész lett, hanem az egri jogakadémián szerzett diplomát. 1911-ben az egri rendőrség fogalmazója lett, majd felettese betegsége miatt évekig vezette a város rendőrkapitányságát. A Tanácsköztársaság alatt betegsége miatt nem vett részt az új rendőrség

40 Népszava, 1925. augusztus 8. 3.

41 Nagy Nándor: Nemzetiszocialista pártszerveződések Hatvanban 1933–1937 között. In: Archívum. A Heves Megyei Levéltár Közleményei 19. Szerk. Csiffáry Gergely. Eger 2010. 203.

42 Grúz János: Heves vármegye törvényhatósági bizottságának tevékenysége, 1919–1929. Eger 1977. 120.

43 A Cisterci Rend Egri Katolikus Főgymnasiumának értesítője az 1902–1903. tanévről. https://adt.arcanum.com/hu/view/Eger_7095_ciszterci_gimnazium_7147_1902/?query=R%C3%A9v%C3%A1sz%20J%C3%B3zsef&pg=121&layout=s, letöltés 2021. dec. 30.

ügyeinek vitelében, a felajánlott párttagságot sem fogadta el. Hatvanba helyezését követően a szakmai munka mellett a helyi kulturális események egyik szervezője, védnöke, sőt aktív résztvevője volt. Várkonyi Sándor jegyzővel közösen alapították meg 1924-ben a Hatvani Közművelődési Egyesületet. Jótékonyági szervezetek munkáiban is részt vett. Alapítója és elnökségi tagja volt a MÁV HAC hatvani sportegyesületnek. Publikációi jelentek meg a helyi és megyei újságokban. Érdeklődött a régészet iránt. Leletmentéseivel, az ásatási helyszínek biztosításával sokat segített a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Osztályának. Az ásatásokat Tompa Ferenc régész végezte. A Nemzeti Múzeum kétszer is megemlékezett a Révász Józseffel végzett közös ásatásokról, leletekről, az egyik esetben külön kiadásban is, 1935-ben.⁴⁴

A régészet mellett érdeklődött a történelem, a néprajz és a képzőművészetek iránt. Gyűjtésének eredményeképpen őrzött meg hatvani népviseleti darabokat is. A tehetséges fiatal hatvani szobrászt, Juhász Andrást ajánlásának köszönhetően iparművészeti képzésre vették fel. Juhász András munkája volt Gáspár András honvédtábornok szobra, amelyhez az anyagiakat Révász József biztosította.⁴⁵

Magángyűjteményéből alakult az első hatvani múzeum, amely a hatvani rendőrpalota alagsorában kapott helyet. Az értékes tárgyi anyagot 1939-es távozásakor a városra hagyta. A gyűjteményt barátja, Doktay Gyula építész-mérnök gondozta és gyarapította tovább. Sajnos 1944-ben a teljes gyűjtemény eltűnt, széthordták.⁴⁶ Doktay Gyula álma, hogy Hatvannak múzeuma legyen, több évtizedes, áldozatos munka, kilincselés, levelezés után 1969-ben megvalósult, és Doktay haláláig igazgatóként tevékenykedett.

Révász Józsefet 19 év hatvani szakmai tevékenység után a budafoki rendőrkapitányság élére nevezték ki.

Hatvanban és a város járásában megjelenő emlékeztetést a Magyar Rendőr 1939. szeptember elseji számában is lehozta: *„Egy múzeumról már ismételtelen emlékeztünk meg lapunkban. Megírtuk, hogy rendőrtiszt rakta le a hatvani múzeum alapjait, s az ő serény, tudományos munkája fejlesztette odáig, hogy ma kultúrértéket képvisel. Így is adta át a köznek akkor, amikor a rendőrsors forgandó — máshová helyezték át. A Hatvan és Járása c. hetilap egyik utóbbi számában ekként búcsúzik a múzeum megalapítójától, az áthelyezett magyar rendőrtiszttól: »...Veszteségről adunk számot. Legnagyobb értékét veszttette el múzeumunk: Révász József rendőrtanácsost, múzeumunk alapítóját, kit a felsőbbsege más posztra rendelt. Régirégi álmom valósította meg Révász, amikor Hatvan történetével kezdett foglalkozni, amikor összeszedett értékes hatvani leleteket, ásatásokat végzett a Strázsa-hegyen, összehordta a régi hatvani és környékbeli népviseletet s ami talán a legnagyobb kihatással volt múzeumunk megalapítására: helyet adott a rendőrség épületében*

44 Tompa Ferenc: Bronzkori lakótelep Hatvanban. Archeológiai Értesítő. Új folyam 48. (1935) 16–34.

45 Magyar Rendőr 5. (1938) 458.

46 Doktay Gyula: Emlékezés Révász József volt hatvani rendőr tanácsosra, az első múzeum alapítójára. IKMGY Adattára A 2005.2.1.

e gyűjteménynek. Soká ott volt, talán meg sem akart tőle válni Révász, míg végül is szükség volt a helyre, s arra kényszerült, hogy átköltöztesse a múzeumot ... Ha ő el is ment, az alkotása itt maradt és soha el nem múltó hálával emlékezünk meg mindig, minden időben az alapító Révász József rendőrtanácsosról, akinek neve egybeforr a mi gyűjteményünkkel, leendő nagy múzeumunkkal.«⁴⁷

A háborús években a budapesti székhelyű vidéki rendőr-főkapitányság VI. fizetési osztályába tartozott mint rendőrfőtanácsos.⁴⁸ 1945 után Révász József nem maradhatott meg hivatásában, eltávolították a rendőrség kötelékéből, majd Budapesten élt, és egy liftgyárban volt kapus. 1963-ban a régi barát és gyűjtőtárs, Doktay Gyula kérte, hogy írjon a múzeumi tevékenységének időszakáról.⁴⁹

Révász Józsefről kortársainak, majd a múlttal foglalkozó hatvaniaknak nemcsak mint a szigorú és következetes kirendeltségvezető, valamint kultúrapártoló hivatalnok jut eszükbe, hanem fennmaradt az emlékezetben jó humora és több napon át tartó mulatozásai is. Hatvany báró is tudomás szerzett a kirendeltségvezető „úri murijairól”, és üzent neki, hogy szívesen megnézne egy ilyet, és a költségeket ő állja. Révász, aki a városi vezetőkkel feltételezhetően jóban volt, így a Hatvany család Hatvanban élő tagjaival is, a következő üzenetet küldte vissza: „Mondja meg a nagyságos báró úrnak, köszönöm, hogy meghívásával megtisztel, de a magyar ember rendelésre nem tud mulatni. Ahhoz előzőleg olyan indíttatás – öröm vagy bánat – kell, az a lelki kíváncsi a mulatás elindítója.”

Révász József az 1960-as években halt meg. Halálának pontos dátumáról nem tudni.⁵⁰

Felhasznált szakirodalom és források

A Cisterci Rend Egri Katolikus Főgymnasiumának értesítője az 1902–1903. tanévről. https://adt.arcanum.com/hu/view/Eger_7095_ciszterci_gimnazium_7147_1902/?query=R%C3%A9v%C3%A1sz%20József&pg=121&layout=s, letöltés 2021. dec. 30.

Endrődy Géza: Magyarország rendőrsége az államosítás előtt. Gyula 1898.

Grúz János: Heves vármegye törvényhatósági bizottságának tevékenysége, 1919–1929. Eger 1977.

Hatvan és Járása, 1920. június 20.

Hatvan és Vidéke, 1905. június 11.

Hatvan és Vidéke, 1906. április 15.

47 Magyar Rendőr 6. (1939) 386.

48 Rendőrségi Zsebkönyv 24. (1944) 58.

49 IKMGY Adattára A 2005.1.1.

50 Révász József életéről, hatvani tevékenységéről összefoglaló jegyzet: *Demény-Dittel Lajos*: Dr. Révász József rendőrtanácsos, régész emlékezete (1890–196?) IKMGY felolgozatlan anyagai.

- Hatvani Arcképcsarnok. Szerk. Németi Gábor et al. Hatvan 2007.
- Hatvani Hírlap, 1920. július 25.
- Hatvani Újság, 1929. október 27.
- Integrált Könyvtár és Muzeális Gyűjtemény (IKMGY) vonatkozó dokumentumai
- Keserű István: A rendvédelmi szervek újjászervezése és tevékenysége az első világháború és a forradalmak után (1919–1924). Rendvédelmi füzetek 4. (1994) 5. sz. 83–90.
- Kökény Ferenc: Ágyúval a kastély ellen. Ellenforradalmi kísérlet Hatvanban. In: Régióink Története II. Vörös és fehér. Társadalmi-politikai átmenetek Északkelet-Magyarországon a 19-20. század fordulójától. Szerk. Berecz Anita – Gál Máté – Péterffy Gergely. Eger 2020. 139–154.
- Magyar Rendőr 5. (1938)
- Magyar Rendőr 6. (1939)
- Magyarországi Rendeletek Tára 65. (1931)
- Nagy Nándor: Az 1920. évi hatvani rendőrnapi nap. <https://hatvantortene.blog.hu/2010/09/04/1920rendornapi>, letöltés 2021. dec. 22.
- Nagy Nándor: Hatvan várossá nyilvánítása 1945-ben. In: Agria XLI. Az egri Dobó István Vármúzeum évkönyve. Szerk. Petercsák Tivadar – Veres Gábor. Eger 2005. 251–277.
- Nagy Nándor: Nemzetiszocialista pártszerveződések Hatvanban 1933–1937 között. In: Archívum. A Heves Megyei Levéltár Közleményei 19. Szerk. Csiffáry Gergely. Eger 2010. 191–214.
- Németi Gábor: „A boldog békeidők”. Hatvan a dualizmus időszakában 1867–1914. Hatvan 1999.
- Németi Gábor: A hatvani rendőrség története 1948-ig. Hatvani Kalendárium. Szerk. Bacsa Tibor. Hatvan 2007.
- Népszava, 1925. augusztus 8.
- Parádi József: A magyar rendvédelem 1919–1941. Rendvédelem-történeti Füzetek 27. (2017) 54. szám. 59–92.
- Parádi József: A magyar rendvédelem története. Bp. 1996. 54.
- Rendőrségi Zsebkönyv 24. (1944)
- Sallai János: A municipális rendőrségektől a centralizált, állami rendőrségig. Rendőrségi Tanulmányok 3. (2020) különszám 8–39.
- Sallai János: A sokszínű rendőrségtől az állami rendőrségig (Különös tekintettel Mikolczi László és Réde[i] Miklós elképzeléseire). In: Megvalósult szükségszerűség. Az állami rendőrség megszervezése, Rendészettörténeti tanulmányok III. Szerk. Jámbor Orsolya Ilona – Tarján G. Gábor. Bp. 2020. 68–91. <http://real.mtak.hu/133833/1/rendtorttan3.pdf>, letöltés 2021. dec. 6.
- Tisza Miksa: Magyarország rendőrségének története. Pécs 1925.
- Tompa Ferenc: Bronzkori lakótelep Hatvanban. Archeológiai Értesítő. Új folyam 48. (1935) 16–34.
- Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna-Tisza közén zajlott eseményeiről, 1922. Közreadja Kántás Balázs. Bp. 2020.
- Váry Albert: A vörös uralom áldozatai Magyarországon. Vác 1922.

Mellékletek

1. ábra: Hatvani rendőrök lögyakorlaton

2. ábra: A hatvani rendőrpalota

3. ábra: Révász József